

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА У СМЕДЕРЕВУ
за 2023. годину**

Смедерево, март 2024. године

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ У СМЕДЕРЕВУ

Историјски архив у Смедереву је најмлађи архив у Републици Србији. Своју делатност, заштиту архивске грађе на подручју града Смедерева, обавља од 6. августа 1992. године када је основан Одлуком Скупштине Општине Смедерево. До оснивања Историјског архива у Смедереву, рад на прикупљању, сређивању, обради и заштити архивске грађе, настале у смедеревском крају, обављао је Историјски архив Пожаревац. Процес преузимања архивске грађе од пожаревачког архива трајао је 2 године. Званични рад смедеревског архива почео је 2. јула 1994. године. По доношењу Одлуке о оснивању, Историјском архиву у Смедереву дата је на коришћење зграда у заштићеној зони Смедеревске тврђаве у улици Краља Петра, површине 580м² грађена по пројекту архитекте Михајла Вулчевића. Данас, након три деценије од оснивања, Историјски архив у Смедереву располаже са 184 фондова, односно 1.537,6 м архивске грађе која обухвата период XIX и XX века, 4 збирке, међу којима су најзначајније Збирка разгледница са приказима Смедерева са почетка XX века и Збирка фотографија са ретким портретима припадника династије Обренивића и Карађорђевића. Осим књига протокола (рођених, венчаних и умрлих), по значају се посебно издвајају фондови: Начелство округа смедеревског (1839-1922), Начелство округа подунавског – Смедерево (1890-1900), Суд округа смедеревског–Смедерево (1838-1915), Смедеревска задруга АД–Смедерево (1887-1949), Изванредни Комесаријат за обнову Смедерева (1941-1944) и лични фонд Милана Јовановића Стоимировића. Архивска грађа се чува у три депоа и то: у депоу величине 300м² који се налази у склопу седишта Историјског архива и у два депоа величине од по 500м² који се налазе у згради „Монопола“.

Историјски архив поседује и специјализовану библиотеку која је као таква регистрована 2014. године и располаже са фондом од 3069 публикација. Фонд је формиран селективно, а посебно се придаје значај набавци књига и часописа који имају за тему прошлост Смедерева и околине. Библиотека архива има задатак да корисницима архивске грађе пружи информације о архивској грађи која је предмет њиховог истраживања. Библиотека је смештена у читаоници архива, и може да

прими преко 100 посетилаца на изложбама и предавањима, која се, такође, приређују у овом простору.

Историјски архиву у Смедереву је своју делатност у 2023. години обављао са следећом структуром запослених: укупно 5 запослених, од тога 2 запослена са ВСС (директор и архивиста), 1 запослен са ВС (виши архивски помоћник), 2 запослена са ССС (архивски помоћници).

*

СЛУЖБА ЗА ЗАШТИТУ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У АРХИВУ

Највећи део делатности Историјског архива реализује се преко службе заштите архивске грађе унутар архива. Ова служба евидентира, преузима, чува, класификује и систематизује архивску грађу, истражује је и чува њен интегритет. Архивска грађа подразумева сав изворни и репродуковани (писани, штампани, фотографисан, филмован, фонографисан) документарни материјал настао у процесу рада правних или физичких лица, а који има трајну друштвену, научну и културно-историјску вредност. Сврха грађе је да послужи као доказно средство, културно добро и извор сазнања о прошлости. Архивски фонд чине сви архивски документи који су органски настали пословањем одређеног органа власти, установе, предузећа, организације, породице или личности.

У оквиру своје делатности која подразумева преузимање, чување, одржавање, сређивање, обраду и објављивање архивске грађе у Историјском архиву у Смедереву је током 2023. године настављено сређивање фондова. Сређени су Лични фонд Боре Радосављевића-грчког и Породични фонд Карић. Фондови су архивистички обрађени, хронолошки раздвојени, урађене су унутрашње листе и спаковани су у обележене архивистичке кутије ради трајног збрињавања.

Савремени архивистички стандарди нарочито подразумевају предузимање мера и активности у погледу дигитализовања архивске грађе, које представљају како мере заштите исте, тако и претварање грађе у облике доступније потенцијалним истраживачима. Дигитализација архивске грађе донела је нови приступ архивима и

значајно је унапредила архивистичку праксу, постала је начин заштите архивске грађе и начин који омогућава отворенији приступ фондовима и збиркама.

Током 2023. године дигитализовано је 33 планова и пројеката зграда и 12 разгледница са приказима старог Смедерева са почетка 20 века које се чувају у оквиру збирки разгледница.

Током јула 2023. године Историјски архив у Смедереву је постао богатији за још један архивски фонд. У питању је архивска грађа ствараоца и имаоца "Сартид Станплан доо- у стечају" која се тиче изградње стамбених зграда и откупа станова и износи 16м.

Како архиви представљају специфичну установу културе, која у својој основној делатности делимично обавља послове налик пословима државне управе, служба за заштиту грађе у архиву издаје оверене фотокопије одговарајућих докумената из архивске грађе, а на захтев физичких и правних лица и државних органа. Током дванаест месеци 2023. године примљено је 284 захтева физичких и правних лица. По основу тих захтева издато је 494 копија докумената. Решавани су захтеви физичких лица везани за грађевинску документацију (пројекти, грађевинске и употребне дозволе). По службеној дужности настављена је сарадња са државним органима и установама као што је служба Градске управе (Одељење за урбанизам, Матична служба, Одељење имовинско-правне службе и друге), Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање (Београд и филијала Смедерево), Виши суд, и други.

У току 2023. године у Историјском архиву у Смедереву а на основу члана 28. став 2. Закона о архивској грађи и архивској делатности („Службени гласник РС”, број 6/20) и одлуке в.д. директора о ревизији у Историјском архиву у Смедереву бр. 179-01/2023 од 18.04.2023. године, формирана је Комисија за ревизију архивских фондова и збирки који се чувају у Историјском архиву у Смедереву.

Комисија је радила у саставу:

1. Маја Илић, председник Комисије,
2. Марија Јовановић, члан Комисије,
3. Марија Живковић, члан Комисије.

Услед попуњености депоа, недостатком простора узрокованим сталним пристизањем и коришћењем грађе, као и због селидбе у депое на другој локацији и свакодневним наилажењем на неке нелогичности у раду, створила се потреба за превременом ревизијом фондова и збирки Историјског архива у Смедереву.

Ревизијом архивских фондова и збирки у архивима утврђује се стварно бројчано и физичко стање архивске грађе и упоређивање пописаних архивских јединица, предмета и докумената са сумарним или аналитичким инвентаром и регистром архивске грађе. У поступку ревизије у архивима утврђују се и уништена и недостајућа архивска грађа.

Ревизија у 2023. години, друга те врсте од оснивања Архива, обухватила је фондове у депоима на следећим локацијама: Краља Петра Првог бр. 2 и два депоа у Управној згради „Монопол“ на првом и трећем спрату у Горанској улици у Смедереву.

Комисија је била задужена да изврши ревизију архивске грађе по фондовима (назив фонда, граничне године фонда, број архивских јединица и дужину у метрима) и збиркама. До одступања у количини или јединици мере у односу на предходну ревизију дошло је због паковања фасцикла и свежњева у кутије.

Фондови након ревизије су препаковани, одређене су граничне године и одређена је дужина у дужним метрима. Приликом ревизије фондова идентификовано је 25 фондова који нису уписани у централни регистар нити у улазну књигу инвентара, који ће накнадно бити убачени, за које су такође одређене граничне године, јединица мере (кутија, књига, свежањ, фасцикла, свеска, регистратор) и количина грађе као и дужина грађе у дужним метрима. Такође евидентирано је да је за више од 50 фондова потребно израдити досијее. Значајна је допуна Матичних књига за села : Враново и Лугавчина. Као и три лична фонда: Породички фонд Карића- учитеља и писца Живојина Карића и васпитача његовог сина Владимира Карића, судије Борисава Радовановића Грчког и доктора Живадина Стефановића Сомборца. Након ревизије Историјски архив у Смедереву броји 184 фонда, што је око 1537,6 m грађе.

У протеклом периоду након јавног позива грађанима да предају архивску грађу и заштите своје архивалије у Историјском архиву у Смедереву збирке су допуњене, стога је обogaћена збирка фотографија, збирка разгледница, збирка варија. Након чега је било потребно одрадити и ревизију збирки. Након ревизије 2023. године Историјски архив у Смедереву може се похвалити постојањем 4 збирки: збирка фотографија (906 фотографија) , збирка разгледница (201 разгледница) , збирка варија (87 комада) и збирка поклона и откупа.

Такође је обogaћена библиотечка грађа периодичним издањима из заоставштине Петра Максимовића.

Оно што је највише спорно и што је остало неразјашњено приликом ове ревизије је архивска грађа за фонд ПОДУНАВСКА МЕЂУОПШТИНСКА РЕГИОНАЛНА ЗАЈЕДНИЦА, јер у том фонду постоје документа више друштвено-политичких организација. Проблем око овог фонда је и што са грађом није предат записник о примопредаји као и то да не постоји нека монографија или историјат фонда да бисмо могли да урадимо разграничење фонда, због чега смо фонд разграничили на основу затечене ситуације, што ће и остати тако све док не буде сређен.

Други проблем је што преузета грађа из Историјског архива Пожаревца за фонд СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ СМЕДЕРЕВО (део ове грађе) поклапа се са архивском грађом коју је Историјски архив у Смедереву примио од Скупштине општине Смедерево. У питању је скоро идентична грађа у великом и малом депоу, Скупштине општине Смедерево, која ће се објединити чим се стеку услови за то. Постоје још неке неправилности које се тичу овог фонда, а то је што грађа није комплетно предата, нпр Национализација за 1959-1961 годину примљена је тек 2023. године.

Из извештаја се може рећи да је ревизија завршена у оквиру субјективних и објективних могућности.

Као и претходних година, служба за заштиту архивске грађе у архиву је и током 2023. године пружала стручну помоћ истраживачима и другим заинтересованим појединцима приликом истраживања и проучавања архивских фондова. За истраживање су највише коришћени: фондови верских установа и организација (матичне књиге рођених, венчаних и умрлих), монографије разних организација, фонд „Наш глас“ фонд Комесаријата за обнову Смедерева, и друго. Архиву се прошле године обратило 12 истраживача, који су у истраживању провели 134 радних дана. Рад са истраживачима као и остала културно-научна делатност (предавања, промоције књига, радионице итд) која подразумева окупљање више људи на једном обављала се у просторијама Историјског архива.

*

СЛУЖБА ЗА ЗАШТИТУ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ВАН АРХИВА

Спољна служба Архива, (заштита архивске грађе и регистратурског материјала ван архива) у претходној години је, у складу са својим законским овлашћењима вршила стручни надзор над архивирањем, чувањем, стручним одржавањем и одабирањем архивске грађе, као и излучивањем безвредног документарног материјала који се налази ван архива и налагала сопственицима и корисницима тих добара предузимање мера за отклањање утврђених недостатака у заштити архивске грађе и регистратурског материјала.

Служба је обављала обилазак регистратура које стварају регистратурски материјал и архивску грађу, вршила идентификацију и евидентирање архивске грађе и проверу услова чувања, а са посебном пажњом је вршила контролу над поступцима излучивања безвредног документарног материјала непосредним увидом на терену, пружајући неопходну стручну помоћ ствараоцима и имаоцима архивске грађе:

Поводом примене новог Закона о архивској грађи и архивској делатности и подзаконских аката донетих на основу овог закона Служба за заштиту архивске грађе

ван архива је током септембра у Историјском архиву у Смедереву саветовање и предавања представницима ствараоца и имаоца архивске грађе и документарног материјала у привреди. Током саветовања одржан је и вид обуке за запослене у регистратурама који се старају о документарном материјалу и архивској грађи о начину израде Листе категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања и Архивске књиге.

Служба је поводом примене новог Закона о архивској грађи и архивској делатности пружала стручну помоћ регистратурама и у поступку измене и допуне већ постојећих Листи, као и израде нових Листи категорија документарног материјала са роковима чувања у поступку давања сагласности на исте, као и код вођења архивске књиге. Служба за заштиту архивске грађе ван Архива је током 2023. године примила 14 захтева за издавање сагласности на Листу категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања. Служба је издала 15 Сагласности на Листу категорија архивске грађе и документарног материјала, 6 Налога за Исправку Листе категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања док је 1 Листа категорија документарног материјала одбијено.

Служба за заштиту архивске грађе ван Архива је током 2023. године извршила Стручни надзор над архивирањем, стручним одржавањем и одабирањем архивске грађе код 3 Ствараоца и имаоца архивске грађе и документарног материјала и о томе сачинила Записнике у којима је изнела мере за уклањање надостатака у канцеларијском и архивском пословању.

Служба је учествовала, у складу са Законом о архивској грађи и архивској делатности, у поступку издавања одобрења за уништавање издвојеног безвредног документарног материјала код 9 Ствараоца и имаоца архивске грађе и документарног материјала. Током 2023. године уништено је 693,45 дужних метара безвредног документарног материјала.

*

БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАТИВНА, ИЗЛОЖБЕНА И НАУЧНА ДЕЛАТНОСТ

Библиотека Историјског архива је специјализована библиотека затвореног типа. Фонд библиотеке усмерен је на општу и завичајну историју и сродне науке. Рад у библиотеци се одвија према стандардима за специјалне библиотеке и Закону о библиотечној и архивској делатности. Фонд библиотеке чине монографске публикације: енциклопедије, речници, приручници, монографије, и серијске публикације које чине часописи и новине. Фонд тренутно поседује укупно 3069 публикација.

Током 2023. године за потребе библиотеке Историјског архива у Смедереву набављено је 35 књига и часописа, чиме се библиотечки фонд обогатио, а самим тим се и количина доступних информација повећала.

У новембру 2023. године из штампе је изашла монографија "Из бележница председника општине (1989-1991)" аутора Радоице Јоцића у издању Историјског архива у Смедереву. За потребе ове публикације коришћене су фотографије и документа из Фонда Наш глас који се чува у Историјском архиву у Смедереву, као и фотографије и документа у личном власништву аутора.

Током 2023. године у едицији „Обреновићи у музејским и другим збиркама Србије и Европе“ чији је издавач Музеј рудничко-таковског краја, објављен је рад „Династија Обреновић у Збирци фотографија Историјског архива у Смедереву“ архивисте Историјског архива у Смедереву Неде Мирић, у којем су представљене фотографије припадника династије Обреновић које се чувају у оквиру Збирке фотографија Историјског архива у Смедереву.

*

Током јануара Историјски архив у Смедереву је у оквиру XXXIV Смедеревских светосавских свечаности учествовао са пратећим програмом. Том приликом је поново отворио изложбу „Милан С. Јовановић, из Личног фонда“ за посетиоце. За потребе ове изложбе коришћене су фотографије из Личног фонда овог

знаменитог Смедеревца, које својим садржајем прате његов живот и каријеру. Фотографије обухватају период од 1900. до 1942. године, са акцентом на периоду између два светска рата и пружају увид у друштвени, културни и политички живот Краљевине Југославије и других европских држава. Оне осликавају космополиту, интелектуалца, писца, политичара, новинара, колекционара и дочаравају нам једну прохујалу епоху.

Ученици Основне школе „Бранко Радичевић“ из Лугавчине, у оквиру својих школских активности, посетили су Историјски архив у Смедереву 10. јуна 2022. године. Архивиста Неда Мирић и архивски помоћник Маја Илић су интерактивним приступом и теоријским предавањем о Архивима, архивској грађи и архивским фондовима, ученицима приближиле рад Архива и објасниле њихов значај за грађане и научнике. Тако су се ученици поменуте школе упознали са једним сегментом рада установе, као што је чување, обрада и презентовање културних добара.

У простору Историјског архива Смедерево су током јануара одржане три радионице са ученицима Основне школе „Бранислав Нушић“ из Смедерева и ученицима трећег разреда Техничке школе у Смедереву. Ученици су током посете имали прилику да погледају изложбу „Милан С. Јовановић, из Личног фонда“, која је поново отворена за посетиоце током XXXIV Смедеревских светосавских свечаности и упознају се са животом овог знаменитог Смедеревца. Том приликом је архивиста Неда Мирић у сарадњи са архивским помоћницима Мајом Илић и Маријом Јовановић одржала и предавање о архивима и архивистици, које је за циљ имало да се млади нараштаји упознају са радом и значајем ових Установа.

Овом приликом библиотекама поменутих школа у Смедереву поклоњене су књиге у издању Историјског архива у Смедереву: фото-монографија „Милан Стоимировић Јовановић, Из личног фонда“ и „Балкан Балканцима и друге приче“.

*

У организацији Архивистичког друштва Србије и Међуопштинског историјског архива Чачак а у оквиру програма „Чачак-престоница културе Србије 2023.“ отворена је изложба „Архиви Србије“, у чијој реализацији је и Историјски архив у Смедереву узео учешће.

Колектив Историјског архива у Смедереву је уз велики број Архива који је у 2023. години прослављао 75 година од свог оснивања присуствовао свечаном отварању изложбе 22. априла 2023. године. Овом приликом је обележено и 125 година од доношења првог Закона о Државној архиви Краљевине Србије (1898. године) на основу кога је две године касније почела рад данашња централна установа Државни архив Србије. Изложба је садржајно осмишљена тако да сваки пано носи приказ рада једног архива.

Историјски архив у Смедереву је у оквиру изложбе „Архиви Србије“ приказао историјат свог рада од оснивања до данас, најстарији документ који се чува у нашој установи, разноврсну архивску грађу, простор у којима обавља своју делатност али и колектив без чијег преданог рада не би било могуће обрадити и сачувати документа.

Током јуна месеца у оквиру обележавања Петојунске трагедије која је задесила Смедерево 1941. године постављена је изложба "Био је четвртак..." и промовисан је Зборника радова са Научне конференције одржане поводом Обележавања осамдесет година од експлозије муниције у Смедеревској тврђави. На отварању су говорили Весна Киш Костић, председница Скупштине Града Смедерева, др Немања Девић, научни сарадник Института за савремену историју и Неда М. Мирић, в.д. директора Историјског архива у Смедереву.

У оквиру програма Смедеревска јесен 2023. године, Историјски архив у Смедереву у сарадњи са Општим удужењем предузетника Смедерево, учествовао са спољном изложбом *Од занатских еснафа до удружених предузетника*. На изложби је представљен, фотографијама и описима, развој занатства у Смедереву. Изложба је представљала део програма *Обележавања Два века занатства у Смедереву, осам деценија савременог организовања занатлија и две деценије Општег удружења предузетника Смедерево, 1823-2023*, који је подржан на конкурс од стране Министарства културе и информисања.

Октобра 2023. године у Историјском архиву у Смедереву одржана је промоцију библиотечке грађе Петра Максимовића. Присутнима се у име породице обратила госпођа Драгослава Дрча рођена Максимовић, о самом Петру Максимовићу и његовом политичком деловању текст је написао господин Бранко Дукић, аутор књиге "Петар Максимовић, Политика и начела. Рукописна заоставштина" а прочитао

га Бојан Теофиловић, архивиста приправник док је виши архивски помоћник прве врсте Марија Јовановић упознала присутне са значајем Архива и библиотечком грађом Петра Максимовића која се чува у нашој Установи.

Представљање књиге "Из бележница председника општине (1989-1991)" уприличено је у новембру 2023. године. Књига аутора Радоице Јоцића изашла је у издању Историјског архива у Смедереву. За потребе ове публикације коришћене су фотографије и документа из Збирке фотографија фонда Наш глас који се чува у Историјском архиву у Смедереву, као и фотографије и документа у личном власништву аутора. Књига својим садржајем прати период од 1989. до 1991. године, период који је био прекретница за Републику Србију и цео регион Балкана. Рецензију су писали др Немања Девић и Радослав Јовановић а реч уредника архивист Неда М. Мирић, в.д. директора Историјског архива у Смедереву.

У децембру 2023. године у излогу Историјског архива у Смедереву постављене су композиције смедеревског сликара Јована Мартиновића. На изложеним сликама приказано је средњевековно Смедерево односно Смедеревска тврђава, деспот Ђурађ и деспотица Јерина. На његовим композицијама чести су средњевековни мотиви, тако се на сликама појављују куле, штитови, старословенска слова итд. Јован Мартиновић је самоуки ликовни стваралац који живи и ради у Смедереву. Рођен је 1952. године у Угљару код Приштине. Свој радни век провео је у Смедереву радећи у Општој болници „Свети Лука“ у Служби трансфузије.

У току 2023. године Историјски архив у Смедереву покренуо је акцију и упутио позив суграђанима да предају историјски вредне, личне и породичне архивалије Историјском архиву у Смедереву. Захваљујући грађанима Смедерева који су се одазвали нашем позиву и предали историјски вредне, личне и породичне архивалије Историјском архиву у Смедереву и на тај начин омогућили да се исте институционално заштите архивски фондови и збирке обogaћене су са 36 фотографија старог Смедерева и 18 војних карата терена територије Краљевине Југославије од 1941., преко ДФЈ, ФНРЈ, до СФР Југославије 1970. године;

Историјски архив у Смедереву је током 2023. године откупио важну грађу из приватне колекције коју чине 21 разгледница са почетка XX века и 11 старих докумената из периода средине XIX века. На илустрованим странама разгледница

налазе се представе: Окружног начелства и суда; Задужбине; Цркве Светог Ђорђа; Јавног вежбања – Соколског друштва; Виле Златни брег односно Обреновић итд. Како нам ове изузетне разгледнице и документа, приказују и описују догађаје из Смедерева, она могу имати велики значај за истраживаче који се баве историјом Града као и за богаћење Збирке разгледница и Збирке Варија.

Поносни смо на прикупљену грађу, још једном хвала свим суграђанима који су се одазвали позиву, са назнаком да је позив и даље отворен и да увек Историјском архиву у Смедереву можете предати старе фотографије, разгледнице, документа и сл.

*

У току 20223. године ради побољшања услова рада и брже и ефикасније услуге корисницима, на Конкурсу за финансирање или суфинансирање пројеката из области дигитализације културног наслеђа у 2023. години, Историјски архив у Смедереву је кроз пројекат „Оснаживање оперативних могућности Установе за потребе обављања процеса дигитализације културног наслеђа у циљу обраде и унапређења услова за већу доступност архивске грађе јавности“ одобреним од стране Министарства културе и информисања, набавио Скенер А2 формата који је погодан за скенирање планова, пројеката али и старе и ретке књиге, Лаптоп за потребе истраживача у читаоници Историјског архива у Смедереву и Интерактивни дисплеј 32“ за складиштење и приказивање изложби и докумената у електронском облику. Набавком ове техничке опреме омогућено је да се интензивира рад на заштити архивске грађе од могућих оштећења изазваних честим коришћењем али и да се архивска грађа учини доступнијом широј јавности презентовањем кроз Јединствени информативни систем за архиве Архис и Претраживач културног наслеђа.

Директор Историјског архива

Неда Мирић